

Binar Mustafa

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Asioimistulkkauksen koulutus
Tulkki (AMK), asioimistulkkaus
Opinnäytetyö, 2019

VASTINEETTOMAT TERMIT SUOMI- KURDI(SORANI)-SUOMI-KIELIPARISSA

TIIVISTELMÄ

Binar Mustafa

Vastineettomat termit suomi–kurdi(sorani)–suomi-kieliparissa

41 sivua ja 4 liitettä

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Tulkki (AMK), asioimistulkkkaus

Tulkkauksen ja käännöksen yhteydessä voi tulla eteen tilanteita, joissa tietylle termille ei löydy täsmällistä käännöstä kohdekieleessä. Syynä voivat olla yhteiskunnalliset ja kielelliset erot. Mitä tulisi tehdä, kun tulkkauksilanteessa vastaan tulee vastineeton termi? Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, mihin ratkaisukeinoihin suomi – kurdi(sorani) – suomi-tulkit olivat turvautuneet ja voidaanko tältä pohjalta listata keskeisimmät ratkaisukeinot.

Tätä tutkimusta varten kutsuttiin ryhmäkeskusteluun alalla toimivia kyseisen kieliparin tulkkeja, joilla oli alan koulutusta. Ryhmäkeskusteluun saapui viisi tulkkiä, jotka kertoivat omista kokemuksistaan siitä, mitä termejä heille tulkkauksilanteissa oli tullut vastaan ja miten he olivat ratkaisseet tilanteen. Paikalla olleet tulkit kommentoivat toistensa ratkaisukeinoja. Osanottajat olivat saaneet ennakkoon myös listan vastineettomista termeistä, joita opinnäytetyön tekijä oli koonnut.

Ryhmäkeskustelussa löydettiin viisi erilaista strategiaa, joihin tulkki voi turvautua vastineettoman termin tullessa vastaan. Strategioiksi nimetyt ratkaisukeinot ovat listattuina opinnäytetyön kuudennessa luvussa. Keinot on myös tarkistettu asioimistulkkauksen ammattisäännösten ja ohjeistuksen kannalta, jotta ne eivät olisi ristiriidassa.

Lisäksi tässä tutkimuksessa kuvattiin tulkkien erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä vastineettomista termeistä. Tulkit muun muassa ottivat kantaa siihen, onko vastineettomasta termistä helpompi selvittää tulkkauks- vai käännöstilanteessa ja ovatko ratkaisut vaikeampia, kun tulkataan suomen kielelle vai kurdin kielelle. Kaikissa näissä kysymyksissä tulkit eivät olleet yksimielisiä.

Opinnäytetyö on tarkoitettu ensisijaisesti asioimistulkeille ja kääntäjille. Lisäksi soveltuvien osin kyseisten alojen opiskelijat - työkielistä riippumatta - voivat hyödyntää tämän opinnäytetyön tuloksia.

Asiasanat: asioimistulkkkaus, vastine, vastineeton, termi, kielipari, kurdi, sorani

ABSTRACT

Binar Mustafa

Non-equivalent terms in the Finnish–Kurdish (Sorani)–Finnish language pair

41 Pages and 4 appendices

Autumn 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Humanities, Community Interpreting

Interpreter

There may be situations during interpreting and translating where the exact term cannot be found in the target language. This may happen because societal and linguistic differences. What should be done if words and terms without a matching term come up while interpreting? This thesis investigates what solutions Finnish – Kurdish (Sorani) – Finnish interpreters have found and could the most important solutions be listed on this basis.

For the purpose of this study, interpreters from the relevant language pair, trained in the field, were invited for a group discussion. Five interpreters came to the group discussion to share their experiences of which terms they encountered in interpreting situations, and how they resolved the situation. The interpreters present were there to comment on one another's solutions. The attendees had also received a list of terms that had no matching terms in the other language.

The group discussion resulted in five different strategies that an interpreter can rely on in the event of non-equivalent terms. The solutions called strategies are listed in Chapter Six of this thesis. The different solutions have also been revised to comply with the code of conduct for interpreting and the guidance that may conflict with these.

In addition, the different experiences and views of the interpreters are reported in this study. Interpreters, among other things, take a stand on whether it is easier to deal with a non-equivalent term in interpreting or translating; whether finding solutions is more difficult when interpreting into Finnish or Kurdish. The interpreters were not in agreement in all of these points.

At the end of the thesis, the research is drawn together, and we look into the future. We take a look at what else can be done to help interpreters on the field to identify and find a solution to words that are difficult to interpret as successfully as possible.

Keywords: Interpreting, translation, non-equivalent, terms, Kurdish, Finnish, Sorani

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TULKKAUS	8
2.1 Suomi–kurdi-kielipari	9
2.2 Asioimistulkin ammattisäännöstö	10
3 VASTINEETTOMAT TERMIT	12
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	15
4.1 Aineiston hankinta	16
4.2 Ryhmäkeskustelu	17
4.3 Tutkimusanalyysi	19
4.4 Eettisyys	21
5 TULKKIEN KOKEMUKSET	23
5.1 Tulkkaus ja käännös	23
5.2 Tulkkauskielen suunta	24
5.3 Tulkkausalat	25
5.4 Muuta huomioitavaa	26
6 STRATEGIAT	28
6.1 Lähin vastaava sana	28
6.2 Apua muista kielistä	29
6.3 Termin selittäminen	29
6.4 Vastuunsiirto	30
6.5 Vertaistuki	31
7 POHDINTA	33
7.1 Peilaus ammattisäännöstöön	33
7.2 Tulevaisuus	34
7.3 Yhteenvedo	35
LÄHTEET	36
LIITE 1. Haastattelukysymykset	38

LIITE 2. Ryhmäkeskustelussa esitetyt sanat.....	39
LIITE 3. A-tulkkauksen tilastot	40
LIITE 4. Asioimistulkin eettiset ohjeet	41

1 JOHDANTO

Tulkkaus kahden eri kielen välillä ei ole yksinkertaista, vaan siihen liittyy aina haasteita tai vaikeuksia. Ei liene yllätys, että tietyissä kielipareissa haasteita voi olla enemmän kuin toisissa. Samaan kielikuntaan tai suppeampaan kielisukuun kuuluvien kielten tulkkaminen on luonnollisesti helpompaa kuin kielten, jotka eivät ole sukua toisilleen. Monissa kielissä on lisäksi sanoja ja termejä, joille ei löydy lainkaan vastinetta yhdestä tai useammasta muusta kielestä.

Tässä työssä tutkitaan vastineettomia termejä, joita suomi–kurdi(sorani)-kieliparin tulkkaus- ja käännöstilanteissa voi tulla vastaan. Vastineettomalla termillä tarkoitetaan sanaa tai termiä, jolle ei esimerkiksi sanakirjasta löydetä täsmällistä vastinetta eikä yksimielisyyttä sen kääntämisestä ole.

Suomi ja kurdi eivät kuulu samaan kielikuntaan. Kurdi kuuluu indoeurooppalaisiin kieliin ja suomi uralilaisiin kieliin. (Anhava 2002.) Itse puhun sujuvasti molempia kieliä ja toimin näiden kielten tulkkina. Huomaan näiden kielten poikkeavan hyvinkin paljon toisistaan sekä arkikäytössä että työssä, niin sanastoiltaan kuin kieliopeltaan. Molemmista kielistä löytyy runsaasti termejä, joille ei ole suoraa vastinetta kieliparissa. Esimerkkitilanteita on tullut eteen sekä itselleni että työtovereilleni. Sama ilmiö toistuu myös muita kieliä tulkattaessa.

Mitä siis tulisi tehdä tulkkaus- tai käännöstilanteessa, kun eteen tulee sellainen termi, jolle ei löydy vastinetta toisessa työkielessä? Miten tulkit ja kääntäjät ovat selviytyneet vastineettomia termejä ja sanoja kohdatessaan? Millaisia uudenlaisia ratkaisukeinoja ja strategioita voidaan kehittää ja miten? Tätä tutkitaan suomi–kurdi(sorani)-kieliparin osalta kentällä toimineita ammattitulkkeja ja kääntäjiä haastatellen.

Tutkimusta varten on haastateltu viittä pitkään alalla toiminutta tulkkia, joiden työkielet ovat suomi ja kurdi. Haastattelu toteutettiin ryhmäkeskusteluna, jossa keskusteltiin yhdessä erilaisista tapauksista ja ratkaisuista. Tarkoituksena oli selvittää heidän kokemuksensa perusteella ratkaisukeinoja tilanteisiin, joissa vastineettomia termejä tulee työssä vastaan. Tavoitteena oli kartoittaa, mitä muut olivat tehneet aiemmin, ja voidaanko löytää

strategioita, joiden avulla voisi vastaisuudessa selviytyä paremmin mainituista tilanteista. Tässä työssä on siis kerätty hyviksi havaittuja työkaluja tämän kieliparin tulkeille ja kääntäjille.

Haastattelun lisäksi hyödynsin julkaistuja materiaaleja, joissa yleisesti kerrotaan vaikeasti tulkattavien ja käännettävien termien suhteesta. Lisäksi olen itse toiminut tulkkina vuosia, joten omat kokemukseni ja näkemykseni tulevat myös tässä työssä näkyviin.

Tutkimuksessa kerrotaan ensin hieman tulkkauksesta sekä sen lajeista, menetelmistä ja ammattisäännöistä; laadullisesta tutkimuksesta; tutkimushaastatteluista ja niiden analysoimisesta; tutkimuksen teoreettisista lähtökohdista sekä hieman laajemmin vastineettomien termien määritelmästä. Tutkimuksessa avataan mitä tarkalleen haastattelussa on pyritty selvittämään, ja miten tutkimus suoritettiin. Haastattelun tarkat kysymykset ovat tämän tutkimuksen liitteenä. Ryhmäkeskustelun sisällöistä ja niistä johdetuista tuloksista on kerrottu laajasti. Lopuksi tutkimus on vedetty yhteen ja esitetty omaa pohdintaa.

Tulkkaus- ja käännösalat ovat aihepiireiltään hyvin laajoja, ja tämän takia alussa tarkoituksena oli tutkia terveydenhoito-, sosiaali- ja lakialan sanastoja ja termejä. Ryhmäkeskustelun alussa tulkit olivat kuitenkin sitä mieltä, että kannattaa keskittyä pääosin sosiaali- ja lakialaan, sillä terveydenhoitoalalla esiintyy huomattavasti vähemmän vaikeasti tulkattavia termejä. Rajasimme siis aihepiiriä ja terveydenalan termit sivuutettiin.

Mainittakoon vielä, että kurdin kielessä on paljon erilaisia murteita, jotka eroavat toisistaan. Eri murteet eroavat toisistaan jopa niinkin paljon, että kurmanjia-murteessa kirjoitetaan latinalaisilla aakkosilla ja vasemmalta oikealle, kun taas sorani-murteessa kirjoitetaan arabialaisilla kirjaimilla ja oikealta vasemmalle. Eri murteiden puhujat eivät välttämättä aina ymmärrä toisiaan. Tässä työssä keskitytään ainoastaan soranin murteeseen.

2 TULKKAUS

”Tulkkaus on viestintää, jossa tulkki välittää viestin kieleltä toiselle. Tulkit voivat toimia puhuttujen kielten tulkkauksessa tai tulkkauksessa aistivammaisille.” Näin todetaan Ammattinetin (i.a) Internet-sivuilla, kun kuvataan tulkin ammattia. Tulkkaus mahdollistaa sen, että ihmiset, joilla ei ole yhteistä kieltä, ymmärtävät toisiaan.

Ingo (1990, 57) toteaa, että tulkkaus lähdekielestä kohdekieleen on puheen kääntämisen tavallisin muoto. Tieteen termipankin (i.a) määritelmän mukaan tulkkaus on: ”kuullun viestin suullinen käänös tai käänös puhutun kielen ja viittomakielen välillä.” Tässä työssä keskitytään puhuttujen kielten tulkkaukseen eikä aistivammaisten tulkkausta käsitellä.

Tulkkausmenetelmiä ovat konsekutiivi-, simultaani-, kuiskaus-, prima vista- ja reletulkkaus. Konsekutiivitulkkaus on peräkkäistulkkausta, eli tulkki odottaa tulkattavan lopettavan puheensa, minkä jälkeen hän aloittaa tulkkauksen toiselle työkielille. Simultaanitulkkauksessa tulkki tulkaa puhujan puhuessa samanaikaisesti toiselle työkielille. Tähän voidaan käyttää joskus laitteita. Kuiskaustulkkauksessa tulkki tulkaa pienelle (muutaman henkilön kokoiselle) ryhmälle puheen samanaikaisesti, kun puhuja puhuu. Tähän voidaan käyttää laitteita, tai kirjaimellisesti kuiskata tulkattaville. Prima vista -tulkkauksessa tulkki lukee tulkattavan tekstin paperista ja tulkaa suullisesti toiselle työkielille. Reletulkkauksessa tulkki tulkaa välikielen kautta. Toinen tulkki toisin sanoen tulkaa puhujan kielestä välikielille, ja reletulkaava tulkaa tämän tulkin tulkkausta toiselle työkielille. Tähänkin saatetaan usein käyttää laitteita, kuten mikrofonia ja kuulokkeita. (SKTL. Kääntäminen ja tulkkaus.)

Tulkkaustilanteita ovat asioimis-, konferenssi- ja oikeustulkkaus. Asioimistulkkaus on yleensä viranomaisen ja asiakkaan välisen keskustelun tulkkausta. Menetelmänä on useimmiten konsekutiivitulkkaus ja se voi tapahtua joko lähitulkkauksena tai etänä, jolloin tulkki on esimerkiksi puhelimen päässä. (SKTL. Kääntäminen ja tulkkaus.)

Oikeustulkkaus on oikeuden alaan liittyvää tulkkausta, muun muassa rikos- tai riita-asioidissa, ja paikkana voivat olla esimerkiksi oikeuslaitokset. Tulkkausmenetelmänä voidaan

käyttää konsekutiivi-, kuiskaus- ja toisinaan myös prima vista -tulkkausta. Konferenssi-tulkkaus on usein kansainvälisten tapahtumien tulkkauksista ja menetelmänä on usein kuiskaus-, simultaani- ja/tai reletulkkaus. (SKT. Kääntäminen ja tulkkaus.)

Tulkkauksen lisäksi viestintä voidaan välittää toiselle kielelle käännöksen avulla. Käännös on vuorostaan asiakirjojen kääntämisestä toiselle kielelle. (SKTL. Kääntäminen ja tulkkaus.) Oittinen ja Mäkinen (2007, 13) toteavat kääntämisen olevan ihmiseltä toiselle tapahtuva jonkinlaista viestimistä, puhetta tai kirjoittamista.

2.1 Suomi–kurdi-kielipari

Ei ollut helppoa saada tilastoja kurdin kielen tulkkauksen käytöstä Suomessa. Tarkkaa tilastoa ei saatu, ja osa tilastoista olivat melko vanhoja. Pyyntö kurdin kielen tulkkauksen käytön tilastoista lähetettiin suurimmille tulkkauksyrityksille ja Suomen kääntäjien ja tulkki-liitolle. Ainoastaan A-tulkkaus vastasi ja lähetti tilaston, jossa kerrotaan miten kurdin (sorani) kielen tulkkaukset ovat eri aloittain jakautuneet.

Asioimistulkkauksista käsittelevässä artikkelikokoelmakirjassa kerrotaan, että kurdi (sorani) on yksi suurimpia kieliryhmiä Suomessa 157 eri vieraskielisten joukosta (Koskinen, Vuori & Leminen 2018, 9). Tämä tarkoittaa, että kysyntää kurdinkielisille tulkeille on ollut vuosikausia ja luultavasti tulee vielä lähitulevaisuudessakin olemaan.

Vuoden 2010 lopussa esimerkiksi Tampereella oli 492 äidinkieltään kurdia puhuvaa henkilöä ja kurdi (kaikkine murteineen) oli kaupungissa puhuttujen kielten listalla kahdeksanneksi suurin. Määrä kasvoi edellisestä vuodesta 60:lla henkilöllä. (Lönnroth 2013.) Mainitut esimerkit kertovat, että kurdinkielisiä on ollut jo vuosia tuntuva määrä ainakin Suomen suurimmissa kaupungeissa.

Kurdi oli yksi kysytyimmistä asioimistulkkauksikielistä Tampereella myös jo vuonna 2011, ja uusille ammattitaitoisille tulkeille oli tarvetta (Laalo-Ristilä 2013). Tampereen tilanne kuvaa hyvin myös valtakunnallista tilannetta. Itse tunnen tai tiedän tulkkereita Suomen suurimmista kaupungeista.

Tulkkaustarvetta on ollut laajalti asioimistulkkauksen eri osa-alueilla. Tarkkoja tilastoja tulkkaustarpeista ei ole tehty, mutta esimerkiksi A-tulkkaus Oy:n tilastossa näkyy, että terveydenhuoltoalalla on ollut eniten kysyntää kurdin kielen (sorani) käytölle (Liite 3). Tämä johtuu siitä, että A-tulkkaus Oy on pääkaupunkiseudun kuntien vuonna 1995 perustama yritys (A-tulkkaus Oy) ja palvelee kuntien omistamia tahoja. Terveydenhuolto on näistä suurin ja eniten tulkkausta tarvitseva. Muilla yrityksillä voi olla sopimuksia muiden tahojen, esimerkiksi Maahanmuuttoviraston kanssa, ja heidän tilastoissaan nämä tahot näkyvät tilastojen kärjessä.

Edellä mainittujen seikkojen ja tilastojen perusteella voidaan olettaa, että suomi–kurdi-kieliparilla tehdään pääosin asioimistulkkausta. Konferenssitulkkausta tulkeille on kertynyt huomattavasti vähemmän, itselleni alle 50 tuntia monen vuoden tulkkausurani aikana, ja tutuilla tulkeilla tilanne on kutakuinkin saman kaltainen. Tästä syystä tässä tutkimuksessa keskitytään ainoastaan asioimistulkkaukseen. Lisäksi ajoittain viitataan myös kääntämiseen.

2.2 Asioimistulkin ammattisäännöstö

Edellisessä luvussa todettiin, että suomi–kurdi-kieliparin suurin käyttötarve on ollut nimenomaan asioimistulkkauksessa. Tämän takia tässä viitataan ainoastaan asioimistulkkauksen ammattisäännöstyön.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on yhdessä kahdeksan muun alan järjestön kanssa hyväksynyt toukokuussa 2013 asioimistulkkauksen ammattisäännöstyön. (Liite 4). Siinä todetaan, että tulkillä tarkoitetaan koulutettua tulkkia, joka on täysin puolueeton ja riippumaton (Kieliasiantuntijat ry 2013).

Asioimistulkin ammattisäännöstyön eettiset ohjeet koostuvat kahdestatoista kohdasta. Sallapitovelvollisuuden, täsmällisyyden, esteellisyydestä ilmoittamisen ja jatkuvan ammattitaidon kehittämisen ohella muun muassa kohdassa viisi sanotaan, että ”tulkki valmistautuu tehtävänsä huolellisesti ja ajoissa” ja kohdassa kuusi ”tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.” (Kieliasiantuntijat ry 2013.)

Ammattisäännösten kohdassa kymmenen mainitaan, että tulkin tulee ilmoittaa viipymättä seikoista, jotka vaikeuttavat oleellisesti tulkkausta tulkkauksilanteessa. Eettisissä ohjeissa on selitetty, että nämä vaikeuttavat seikat voivat olla esimerkiksi teknisiä ongelmia, esteellisyyden esiintyminen tai se, että ”tulkin osaaminen tai valmistautuminen ei ennalta arvioidusta poiketen riitä tehtävän laadukkaaseen suorittamiseen.”

Kohdassa seitsemän korostetaan tulkin puolueettomuutta ja todetaan, että tulkin tulisi kunnioittaa tulkattavan itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Ammattisäännösten seuraavassa (kahdeksannessa) kohdassa mainitaan, että tulkki ei ole tulkattavan avustaja eikä ole velvollinen hoitamaan muita asioita kuin tulkkaustehtäviä.

Tässä tutkimuksessa huomioidaan myös tämän ammattisäännösten merkitys vastineettomien termien ratkaisukeinoihin, joita vastineettomien termien tulkkauksessa ja kääntämisessä käytetään. Tutkimuksessa tarkistetaan esimerkiksi se, voiko jokin toimivaksi koettu strategia olla ristiriidassa näiden säännösten ja eettisten ohjeiden kanssa?

3 VASTINEETTOMAT TERMIT

Tieteen termipankki määrittelee sanan ”vastine” seuraavasti: nimeä vastaava toiskielinen nimi, esim. Siuntio > Sjundeå. Vastineettomuus siis tarkoittaa, ettei kyseistä vastinetta ole. Tässä tutkimuksessa vastineettomalla termillä tarkoitetaan siis sanoja, termejä, fraaseja ja lauseita, joita ei esiinny toisessa työkielessä. Syitä tähän voi olla paljon, esimerkiksi yhteiskunnallisista, kielellisistä tai muista tekijöistä johtuvia. ”Joskus ei lähtökielille käsitteelle ole vastinetta tulokielessä. Tällöin vastine todella joudutaan luomaan”, kirjoittaa Vehmas-Lehto (2002, 8).

Vastineettomia termejä voi esiintyä hyvin laajasti tulkkauksen ja käännöksen yhteydessä alalla kuin alalla, terveystalalta oikeusalaan. Tulkkaustilanteessa voi käydä niin, että toisen tulkattavan (asioimistulkkauksessa viranomaisen tai asiakkaan/potilaan) puheessa on jokin keskeinen sana, jolle tulkki ei tiedä vastinetta toisessa työkielessä. Kyse ei välttämättä ole tulkin epäpätevyydestä, vaan kyseinen sana voi puuttua myös sanakirjoista. On mahdollista, että kyseinen termi on toisessa kielessä täysin tuntematon, esimerkiksi kulttuurillisista tai yhteiskunnallisista syistä. Esimerkiksi erilaiset Suomessa käytettävät ammattinimikkeet ovat usein tällaisia. Samoin monet uudissanat ja sanat, jotka kuvaavat Suomessakin uusia tai ovat tunnusomaisia ilmiöitä (esimerkiksi agnostikko, kestovaippa, lähivanhempi, perhepeti, sateenkaariperhe, sinkkuäiti, skeptikko, takuueläke, uusperhe) puuttuvat sanakirjasta kokonaan. Jotkin sanat on myös käännetty osin väärin: esimerkiksi sana ”sisu” on käännetty sanalla, joka viittaa enemmänkin ”voimakkuuteen”. Sanakirjassa viitataan suurimpaan tiedossa olevaan suomi–kurdi -sanakirjaan (Abbas 2009).

Itse olen myös toiminut useita satoja tunteja tulkkina ja tehnyt satoja sivuja käännöstitä. Työni kautta minulle on tullut vastaan termejä, joiden täsmäkäännös ei ole ollut mahdollista tai ei ole antanut samaa merkitystä kuin lähdekielessä. Eikä kyse ole ollut vain muutamasta tapauksesta, vaan niitä on tullut vastaan runsaasti.

Vastineettomia termejä voi tulla vastaan tilanteessa kuin tilanteessa. Niitä voi tulla odottamatta, täysin yllättäen tulkkauksen yhteydessä, tai ennakkoon. Tulkki voi esimerkiksi valmistautumisen yhteydessä havaita, että tulevassa toimeksiannossa sellaisia on mahdollisesti tai väistämättä tulossa.

Edellisessä luvussa mainittiin, että ammattisäännösten ohjeiden mukaisesti tulkki valmistautuu työhönsä niin hyvin kuin mahdollista. Tämä ei kuitenkaan auta välttämään mahdollisia vastineettomia termejä. Valmistautuessaan tulkki voi huomata, että jonkun termin tulkkaus toiselle työkielille ei ole yksinkertaista, joko vastinetta ei löydy lainkaan tai se ei tarkoita samaa kuin lähdekielellä. Valmistautumisen yhteydessä tulkki pohtinee, kuinka selvittää tilanteen – varsinkin jos kyseessä on hyvin keskeinen termi – mutta tämä ei takaa ymmärrystä.

Tilanne on vielä vaikeampi, mikäli vastineeton termi esiintyy yllättäen tulkkauksitilanteessa. Tällöin tulkin on reagoitava nopeasti ja päätettävä, miten välittää viestin sisältö toiselle työkielille. Yllättävä tilanne voi olla huomattavasti hankalampi kuin tulkkaus tilanteessa, johon on ollut mahdollisuus valmistautua.

Suomessa suomi–kurdi–suomi -tulkkausta tehdään pääosin asioimistulkkausena, ja asioimistilanteet ovat liittyneet enimmäkseen terveydenhuolto-, maahanmuutto-, sosiaali- ja oikeusalan tilanteisiin. Tämän takia vastineettomien termien selvittämisessä keskityttiin pääosin juuri näiden alojen sanastoihin. Haastateltaville annettiin kuitenkin mahdollisuus tuoda esiin myös muilta aloilta esiin nousseita vastineettomia termejä. Näiden osalta mainittiin muun muassa sana ”harrastus”. Kävi ilmi, että tulkit olivat tulkanneet sanan eri termeillä. Sanakirjassa (Abbas 2009) sanan käännös viittaa enemmänkin ”kiinnostukseen” tai ”mielenkiintoon” {tiettyä asiaa kohtaan}. Itse olen käyttänyt myös vastaavia termejä, vaikka olen tiedostanut, että ne eivät ole täsmälleen saman sisältöisiä kuin sana ”harrastus”.

Vehmas-Lehto (2002, 10) toteaa, että erot lähde- ja kohdemaassa voivat olla syynä vastineettomille sanoille. Lisäksi hän painottaa, että sanastotyössä vastineettomat termit tuottavat ongelmia.

Kääntäjä ei käännä vain kieltä, vaan kielen ohella käännetään myös kulttuuria. Tästä johtuen kulttuuritekijät ovat keskeisessä roolissa käännöstyössä. Se tiedetään, että eri kulttuureista löytyy omia käsitteitä, sananlaskuja tai muita kielelle tyypillisiä piirteitä, joiden kääntäminen toiselle kielelle ei välttämättä anna täysin samaa merkitystä. (Siren 2010).

Vastineettomat termit tuovat haasteita kääntämiseen ja erityisesti erikoisalojen tekstien kääntämiseen, koska niitä kääntäessä on tarkoituksena välittää mahdollisimman tarkasti lähtötekstin sisältö. Eri kielissä ei välttämättä ole vastinetta sanalle tai mahdollinen käännös ei kata sanan merkitystä kokonaan. Joskus kääntäjä joutuu muodostamaan keinotekoisia vastineita sanoille, joille ei ole olemassa vastinetta. Vehmas-Lehto (2010, 364.)

WordDiveBlog (i.a) on listannut erikielisiä sanoja, joille ei löydy vastinetta englannin kielellä. Suomenkielisiä sanoja ovat muun muassa kaamos, löyly, sisu, talkoot ja tosikko. Tulkkina kykenisin kyseenomaiselta listalta kääntämään ainoastaan viimeisen sanan (tosikko) ”lennosta”. Muiden osalta joutuisin turvautumaan ”ratkaisukeinoihin” sisällön avaamiseksi. Tämä lista käsitteli siis yleisesti kansainvälisellä tasolla vaikeasti käännettäviä sanoja. Voi siis vain kuvitella, kuinka paljon vastaavia sanoja löytyy suomi–kurdi-kieliparista.

Yllämainittujen seikkojen pohjalta voidaan olettaa, että suomi–kurdi-kieliparissa voi esiintyä paljonkin vaikeasti tulkattavia sanontoja tai termejä. Tähän väitteeseen yhtyvät myös tutkimuksessa haastatellut tulkit. Mitä voidaan tehdä, kun tulkkaus- tai käännöstilanteessa kohdataan vastineettomia termejä? Toteaminen ”näin voi käydä” ei riitä, sillä tulkattavat odottavat ammattilaisilta tulkkausta.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Edellisessä luvussa kuvailtujen haasteiden ja ongelmakohtien ratkaisemiseksi on hyvä lähestyä ja kuulla kentällä toimineita tulkkeja, joilla on omakohtaisia kokemuksia. Heiltä kysymällä voidaan tutkia, ovatko he törmänneet tähän ilmiöön ja miten suomi–kurdi-kieliparin tulkit ovat selviytyneet tilanteista käytännössä.

Tämä tarkoittaa, että tässä tutkimuksessa turvaudutaan tiedon keräämiseksi haastatteluihin. Koska tulkeilta kysytään enemmänkin heidän omista kokemuksistaan eikä lähtökohteisesti kerätä lukuja tilastointia varten, niin kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka perimmäinen tavoite on selvittää, kuinka ymmärtää toista (Tuomi & Sarajärvi 2017, 76).

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa tähdätään tulkintoihin todellisuuden kuvaamiseen. Suhde määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen voidaan kuvata esimerkiksi siten, että laadullisessa tutkimuksessa tulos on ymmärtävä ja ihmistieteellinen, kun taas määrällisessä selittävä ja luonnontieteellinen.

Vaikka tämän tutkimuksen lähtökohtana oli laadullinen tutkimus, havaitsin kysymyksiä haastatteluun laatiessani, että osassa kysymyksistä, joissa vastausvaihtoehtona on valita kahdesta tai useammasta vaihtoehdosta yhden, on määrällisen tutkimuksen piirteitä. Näin on esimerkiksi kysyttäessä, kummassa kielisuunnassa hankaluuksia tulee enemmän, tai kummassa on helpompaa selviytyä vastineettomista termeistä, kääntämisessä vai tulkauksessa.

Vaikka tutkimus toisin sanoen on pääosin laadullinen, voidaan sen kautta saada vastauksia kysymyksiin, joissa on määrällisen tutkimuksen piirteitä. Tutkimuksessa käytetään siis erilaisia tutkimusmenetelmiä ja Mixed methods research -menetelmää (MMR), mikä tuo hieman erilaista näkökulmaa tutkimukseen, ja sen periaatteena on hyödyntää laadullisen ja määrällisen tutkimusmetodin käyttöä samassa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2017, 78). MMR ei siis mekaanisesti yhdistä kahta eri tutkimusmenetelmää, mutta poistaa käsityksen, että on valittava vain toinen tutkimusmenetelmä.

Tämä tutkimus kallistuu enemmän kvalitatiivisiin menetelmiin kuin kvantitatiivisiin. Jälkimmäisissä painotus on kokeilemisessa ja todentamisessa, ja menetelmät keskittyvät faktoihin ja sosiaalisten tilanteiden syihin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa painotus on enemmän ymmärtämisessä ja havainnot tehdään luonnollisessa ympäristössä. Selkein ero näkyy siinä, että kvalitatiivisessa menetelmässä tiedon lähde on subjektiivinen, eli niin sanottu ”sisäpiirin näkökulma”, kun taas kvantitatiivisessa kyseessä objektiivinen ja ”ulkopuolisen näkökulma”. Lisäksi kvalitatiivisissa menetelmissä tutkitaan prosessia ja kvantitatiivisissa pikemminkin tulosta (Räsänen 2018).

4.1 Aineiston hankinta

Tuomen ja Sarajärven (2017, 83) mukaan yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja tiedot, joita aiemmista dokumentaatioista on koottu. Kaikkia näitä, tai vain osaa, voidaan käyttää samanaikaisesti. Myös määrällisessä tutkimuksessa voidaan turvautua samoihin menetelmiin.

Vapaasta tutkimusasetelmassa voidaan helpommin hyödyntää aineiston hankinnan menetelminä havainnointia, keskustelua tai omaelämäkertoja aineiston hankinnan menetelminä (Tuomi ja Sarajärvi 2017, 83). Tässä tutkimuksessa annettiin haastateltavien tulkien kertoa vapaasti kokemuksistaan. Lisäksi osallistuin keskusteluun myös omilla kokemuksillani ja kommentteillani, ja käytiin olemassa olevia tietoja hyväkseni. Tutkimuksessa siis käytettiin useita mahdollisia, tämän tyyppiseen tutkimukseen käytettävissä olevia aineistonkeruumenetelmiä.

Opinnäytetyöntekijänä ryhdyin itse aineistonkeruuseen. Aloitin alkuvuodesta 2019 ja jatkoin aina alkusyksyyn 2019 saakka. Tutkimusta varten päädyin tutkimushaastatteluun, jonka suunnittelin toteutettavani ryhmäkeskusteluna. Spontaanin ryhmäkeskustelun avulla oli tarkoitus kerätä alan ammattilaisten käytännön kokemuksia ja näkemyksiä vas-tineettomuus -teemaan ja sen yksityiskohtiin liittyen.

Ryhmäkeskustelun etuna on se, että myös haastattelija pystyy itse osallistumaan keskusteluun, tuomaan esiin omia kokemuksiaan ja näkemyksiään, ja toimimaan myös havainnoitsijana. Tällä tavalla haastattelija pystyy kiinnittämään huomioita myös siihen, millä

tavalla ja sävyllä asioita ilmaistaan, eikä ainoastaan siihen, mitä sanotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 86.) Laadullisessa tutkimuksessa ei tilastoida, vaan kuvaillaan ja selvennetään jotain ilmiötä. Tässä tutkimuksessa tutkittava ilmiö on vastineettomat termit suomi–kurdi-kieliparissa.

Löytääkseni kokeneiden kääntäjien ja tulkkien avulla keinoja, joita käyttämällä he selviytyvät tilanteissa, joissa eteen tulee vastineettomia termiä, aloitin listaamalla omien kokemusteni perusteella tähän kategoriaan kuuluvia sanoja ja termejä (Liite 2). Lista viimeisteltiin ryhmäkeskustelua varten yhdessä haastateltavien tulkkien kanssa ja samalla tulkkeja pyydettiin tuomaan keskusteluun omia listojaan. Tämän tarkoituksena oli selvittää, mitä vastinetta termeille ja sanoille oli käytetty, tai miten sana on tulkkaus- tai käännöstilanteessa selitetty. Sanojen ja termien lisäksi tulkeilta ja kääntäjiltä kerättiin myös ratkaisukeinoja sekä yksilö- että ryhmäkeskusteluissa.

Ryhmäkeskustelu eroaa ryhmähaastattelusta siten, että ensimmäisessä haastattelija pyrkii tietoisesti saamaan osanottajat keskustelemaan toistensa vastauksista. Ryhmähaastattelu on enemmänkin samanaikainen sarja yksilöhaastatteluja, jolloin vuorovaikutus syntyy haastattelijan ja haastateltavan välille. (Valtonen 2005, 223–224.)

4.2 Ryhmäkeskustelu

Potentiaalisille haastateltaville lähetettiin kutsu ryhmähaastatteluun. Ensin kartoitettiin sopivat haastateltavat. Kohderyhmään kuuluivat tulkit, joilla oli sekä tulkkausalalan koulutusta että työkokemusta. Kutsu lähti yhteensä yhdeksälle tulkille, jotka täyttivät kriteerit ja olivat tiedossani. Kutsussa kerrottiin lyhyesti tutkimuksesta ja sen tavoitteesta, ryhmäkeskustelun sisällöstä ja ennakkotehtävästä heidän osallistuessaan tutkimukseen. Kutsussa myös mainittiin, että lisää tietoa annetaan, kun haastateltavat vahvistavat tulonsa ryhmäkeskusteluun.

Viisi tulkkiä vastasi myönteisesti ja heidän kanssaan sovittiin yhteinen ryhmäkeskusteluaika. Tuomen ja Sarajärven (2017, 98) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston

koko on vähäinen verrattuna määrälliseen tutkimukseen. Ryhmähaastatteluun lupautuneiden tulkkien määrä oli siis tästä näkökulmasta riittävä. Neljä muuta tulkkia oli myös kiinnostunut, mutta aikataulullisista syistä he eivät voineet luvata osallistuvansa.

Haastateltavia (ryhmäkeskustelun osallistujia) ohjeistettiin ryhmäkeskustelua varten mahdollisimman perusteellisesti. He saivat ennen tapaamista ohjeistusta ja kysymyksiä pohdittavaksi. Lisäksi heille kerrottiin, että kaikki ryhmähaastatteluun osallistuvat edustaisivat samaa ammattikuntaa.

Aiheen lisäksi osallistujille kerrottiin laajemmin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Lisäksi heille kerrottiin kysymyksistä, jotka he olivat saaneet ennakkoon pohdittavaksi. Kutsun yhteydessä haastateltavia pyydettiin valmistautumaan mieltimällä tilanteita, joissa heille itselleen on tullut vastineettomia termejä vastaan, ja siten miten he ovat selviytyneet näistä tilanteista, ja mitä he jatkossa tekisivät tai mitä heidän kannattaisi tehdä tosin. Samalla kerrottiin ryhmäkeskustelun tarkoituksesta ja sovittiin keskustelun pelisäännöistä.

Ryhmäkeskustelu järjestettiin Kalasataman Redin kahvilassa ja haastateltaville tarjottiin kahvit. Ryhmäkeskustelun alussa annettiin ohjeita, kerättiin osanottajilta suostumukset, kerrottiin tutkimuksen käyttötarkoitus ja pohjustettiin keskustelua. Lisäksi kerrottiin, että keskustelu tallennetaan ja käytetään ainoastaan tätä tutkimusta varten. Tallennuksen rinnalla tein muistinpanoja.

Kutsun yhteydessä annetun ohjeistuksen lisäksi vein haastattelijana kokoontumiseen listan, jossa oli termejä kummastakin työkielestä mainituista aloista, joita itselleni oli tullut tulkkaus- ja käännöstilanteissa vastaan, ja joiden kääntäminen toiselle työkielelle ei vastineettomuuden takia ollut itsestäänselvyys. Lisäksi listalla oli sellaisia sanoja ja termejä, joita käytetään jommassakummassa kielellä, mutta joille ei löydy vastinetta sanakirjasta (Abbas 2009). Oli tärkeä saada kokeneilta tulkeilta kokemuksia käytännön työstä, siksi haastattelijana toiminkin kannustajana, ja houkuttelin haastateltavia puhumaan omista kokemuksista, kuten Nuolijärvi (2005, 242) kehottaa. Haastattelijana pääasiallinen tehtäväni oli kuitenkin ohjata keskustelua tavoitteiden mukaisesti ja rohkaista kaikki haastateltavia ottamaan osaa keskusteluun, kuten Valtonen (2005, 223) toteaa.

Ryhmäkeskustelu eteni etukäteen valittujen teemojen ja valmistettujen keskustelunaiheiden mukaisesti. Joistakin teemoista syntyi syvempää keskustelua, ja tarkempia perusteita kaivattiin ja esitettiin. Hyvin monissa asioissa tulkit olivat yksimielisiä, etenkin kun haettiin ratkaisukeinoja. Seuraavissa luvuissa kerrotaan laajemmin haastattelun sisällöstä yksityiskohtineen sekä saaduista tuloksista.

Ryhmäkeskustelun päätyttyä lähetin haastattelijana kiitostekstiviestin osanottajille ja totesin, että ryhmäkeskustelu ja sitä kautta saatu tieto oli erittäin tärkeää ja arvokasta ja tukee olennaisesti tutkimusta. Ilman tulkkien suostumusta yhteistyöhön tämä tutkimus ei olisi ollut mahdollinen.

Myös ryhmäkeskustelun osallistujat itse pitivät keskustelua tärkeänä ja antoisana. He kokivat, että heidän tiedoillaan ja kokemuksillaan oli merkitystä muille, kuten muidenkin kokemuksilla heille. Keskustelun osallistujat mainitsivat, että tämän kaltainen vertaistuki ja vertaisoppiminen antaa itsevarmuutta tulkeille ja sellaista olisi tärkeää järjestää jatkosakin, vaikkei se liittyisikään mihinkään tutkimukseen.

Kuten yllä on kuvattu, tutkimus oli laadullinen, mutta samalla hankittiin myös määrällisiä tietoja, vaikkakin otanta kattoi vain viisi henkilöä. Tavoitteena oli saada haastateltavien vastauksia ja keskusteluja tutkimusaineistoksi, ja ryhmäkeskustelun avulla tämä tavoite toteutui.

4.3 Tutkimusanalyysi

Tuomi ja Sarajärvi (2017, 103) toteavat, että laadullisen tutkimuksen analyysia joko johdattaa lähtökohtaisesti tietty teoria tai epistemologia, tai ei ohjaa, mutta niihin voidaan soveltaa monenlaisia teoreettisia lähtökohtia. Temaattinen ja sisällöllinen analyysi kuuluu jälkimmäiseen ryhmään.

Tutkimuksen kannalta oli kiinnostavinta saada tietää, millä osa-alueilla vastineettomia termejä tulee eniten useimmin vastaan ja miten kokeneet ja koulutetut tulkit ja kääntäjät selviytyvät näistä tilanteista. Haastattelu analysoitiin näiden kysymysten valossa ja keskustelusta koottiin erilaisia selviytymisstrategioita. Tämän rinnalla esiin nousi muitakin

mielenkiintoisia alaan liittyviä seikkoja, joita olisi mahdollista selvittää lisätutkimusten kautta.

Ryhmäkeskustelun nauhoitteesta tuli noin kahden tunnin pituinen. Sen keskeisimmät osat litteroitiin huolellisesti pian keskustelun jälkeen, koska ne olivat vielä tuoreessa muistissa. Litteroinnista kopioitiin tutkimuksen kannalta olennaisimmat kohdat, ja muut mainittavat seikat. Nauhoitteen lisäksi kirjoitin erikseen muistinpanoja, joihin kirjasin lähinnä termejä ja ratkaisukeinoja, joita ryhmäkeskustelussa luokiteltiin.

Kun aineistonkeruu oli suhteellisen pitkällä, alkoi aineiston pilkkominen ja ryhmitteleminen erilaisten aihepiirien mukaan. Aineiston ryhmitteleminen aloitettiin kirjallisista lähteistä, minkä jälkeen ryhmiteltiin ryhmähaastattelun erilaiset aihepiirit. Seuraavassa luvussa kerrotaan niistä, joita tulkeilta kerättiin ja tämän pohjalta muotoutuneista ratkaisukeinoista ja strategioista.

Tutkimusta analysoitiin pitkälti sen pohjalta, kuinka yksimielisiä tulkit olivat keskustelussa esiin nostettujen strategioiden ja muiden ratkaisukeinojen suhteen. Tutkimusta analysoitaessa otettiin huomioon myös se, kuinka hyvin ehdotetut strategiat noudattavat asiointitulkkauksen ammattisäännöstöä ja ohjeistusta. Pohdittiin myös sitä, kuinka käyttökelpoinen ratkaisukeino käytännössä olisi.

Tutkimusaineisto kerättiin niin, että joku osanottajista kertoi haasteellisen tapauksen (vastineettoman termin omasta tulkkaukokemuksestaan), miten oli tilanteessa toiminut ja mitä tekisi jatkossa toisin. Tästä käytiin ryhmässä keskustelua, ja kun ratkaisuehdotuksesta oltiin yksimielisiä, tämä lisätiin strategiaosuuteen, eli varteenotettavaksi ratkaisukeinoksi. Ne termit, jotka olin haastattelijana valmistellut keskusteluun ja esitellyt haastateltaville käsiteltiin samalla tavalla. Ratkaisukeinoja haettiin siis yleisesti vastineettomille termeille, ei yksittäisille termeille.

4.4 Eettisyys

Haastateltaville kerrottiin totuudenmukaisesti tutkimuksen tarkoituksesta. Heille tarjottiin mahdollisuus esiintyä antonyymeinä ja luvattiin, ettei heidän nimiään paljasteta missään vaiheessa. Heistä mainittaisiin ainoastaan kokemusvuodet ja muutama muu tieto, joiden perusteella heitä ei olisi mahdollistaa tunnistaa. Näin olleen tuloksissa ja kokemuksissa käytetään ilmausta ”ryhmäkeskustelussa kävi ilmi/mainittiin”.

Ryhmähaastatteluun osallistuneet tiesivät ennen osallistumistaan keskustelun muodosta, muista paikalla olevista ja henkilöstä sekä haastattelun sisällöstä. Heillä oli mahdollisuus (ja osittain tehtäväkin) valmistautua tilaisuuteen. Ruusuvuoren & Tiitulana (2005, 17) mukaan haastateltava voi avautuessaan antaa tietoja, joiden paljastaminen kaduttaa häntä myöhemmin. Ryhmäkeskustelun osanottajille tarjottiin mahdollisuus ottaa yhteyttä ja tehdä lisäyksiä tai muokata kommenttejaan jälkeinpäin, mikäli he niin kokivat. Tällaisia yhteydenottoja ei kuitenkaan tullut.

Osanottajille kerrottiin, että keskustelu nauhoitetaan, mutta nauhoitusta ei käytetä mihinkään muuhun kuin tutkimukseen, ja mahdollinen toive anonymiteetista otetaan huomioon. Haastattelijana esitin haastattelun alussa toiveen ottaa yhteyttä haastateltaviin haastattelun jälkeen, mikäli nauhoitteen perusteella kaipaisin lisätietoa jostakin keskustelun aiheesta. Tähän vastattiin myöntävästi.

Osallistujaehdokkaille annettiin edellä mainittujen ohjeiden lisäksi vaihtoehtoinen mahdollisuus osallistua tutkimukseen, mikäli he eivät olisi halunneet osallistua ryhmäkeskusteluun, tai ääntään nauhoitettavan. Tulkeilla ei kuitenkaan ollut ongelmaa ryhmäkeskustelun ja nauhoituksen kanssa, eikä senkään kanssa, että tutkimuksessa mainittaisiin heidän kokemusvuotensa ja mahdolliset muut työkielet.

Ryhmäkeskustelun osanottajia ohjeistettiin puhumaan omista kokemuksistaan ja mielipiteistään ja ettei heidän tarvinnut olla samaa mieltä muiden haastateltavien kanssa kohteliaisuudesta. Lisäksi heitä pyydettiin huomauttamaan, mikäli esitetty kysymys olisi johdatteleva.

Missään vaiheessa tutkimusta en havainnut mitään, mikä olisi ollut eettisesti kyseenalaista. Muutkaan tutkimukseen osallistuneet eivät kommentoineet havainneensa mitään epäeettistä.

5 TULKKIEN KOKEMUKSET

Kutsuun vastasi myöntävästi ja ryhmäkeskusteluun osallistui yhteensä viisi tulkkina ja kääntäjänä 27, 25, 10, 9 ja 3 vuotta toiminutta henkilöä. Kaksi tulkeista oli valmistunut Diakonia-ammattikorkeakoulusta asioimistulkiksi ja yksi oli pian valmistumassa. Kaksi muuta oli opiskellut vuoden kestävän tulkin ammatillisen peruskurssin Tampereella. Osallistuin keskusteluun myös itse samalla kun ohjasin keskustelua. Toin esille sanoja, joita itse pidin vastineettomina, enkä sanakirjasta ollut niille vastinetta löytänyt.

Kaikille tulkeille oli tullut työssä vastaan vastineettomia termejä useampiakin kertoja ja eri alojen tulkkauksen yhteydessä. Selviytyäkseen tilanteista tulkit olivat turvautuneet keinoihin, joita seuraavassa luvussa kuvaillaan tarkemmin.

Tulkkauksen yhteydessä tulkeille tulee vastaan paljon erityyppisiä haasteita, niin teknisiä (varsinkin etätulkkauksissa) kuin arkaluontoisten aiheiden tuottaman ilmapiirin ja paineiden väärinymmärrysten aiheuttamiakin. Haastattelussa ja tutkimuksen tuloksissa sivuutetaan nämä haasteet ja keskitytään ainoastaan kielellisiin haasteisiin.

5.1 Tulkkaus ja käännös

Paikalla olleet tulkit ovat toimineet sekä tulkkeina että tehneet käännöstöitä. Pyrimme ensin selvittämään, kummassa tulkit kokivat enemmän vastineettomien termien vaikeuksia ja kummassa selviytyminen oli helpompaa.

Kolme tulkeista oli sitä mieltä, että tulkkaustilanteessa on vaikeampaa pyrkiä ratkaisemaan vastineetonta termiä, koska aikaa ei ole useinkaan paljon ja on reagoitava nopeasti. Käräjäoikeuden istunto on hyvä esimerkki tilanteesta, jossa puhutaan nopeasti ja käytetään paljon juridisia sanoja, joille ei välttämättä löydy täsmällistä vastinetta tai tulkattu vastine ei anna samaa merkitystä kuin lähdekielellä. Koska tulkkauksen on usein tapahduttava simultaani- tai kuiskaustulkkauksena, mietintäaika on hyvin rajallinen ja avunsaanti kollegoilta miltei mahdotonta.

Nämä kolme osallistujaa pitivät käännoistyötä sinänsä helpompana, koska aikaa on enemmän ja sopiva vastine tai käännoismuoto on mahdollista hakea muualta, esimerkiksi sanakirjasta tai kollegan avulla. Lisäksi mainittiin, että käännoistyö ei tuota samanlaista painetta, joka voi helposti syntyä tulkkausilanteessa, etenkin jos kyse on vakavasta asiasta ja tulkkauspaikalla on muitakin läsnäolijoita.

Toiset puolestaan kokivat vastineettomat termit hankalampina käännoistyössä, koska tällöin ei ole mahdollisuutta selittää termiä omin sanoin, käyttää elekieltä tai muita apuvälineitä, tai varmistaa tulkattavalta, onko hän ymmärtänyt oikein. Asioimistulkkauksessa on mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä ja useimmiten näin tarjoutuu mahdollisuus tulkata puhetta eri tavalla. Lisäksi mainittiin, että tulkkausilanteessa vaikeasti tulkattava termi ei jää mieleen, kun taas käännoksessä huonosti käännetty termi jää näkyämään asiakirjaan.

Voidaan siis todeta, että on enemmän henkilöstä ja työympäristöstä kiinni, kummassa työssä kokee enemmän vaikeuksia. Tosiasia on kuitenkin se, että vastineettomia termejä tulee vastaan säännöllisesti sekä tulkkaus- että käännoistyössä, ja molemmissa näissä on omat haasteensa, joista tulkin tai kääntäjän on selviydyttävä.

5.2 Tulkkauskielen suunta

Koko ryhmäkeskustelun (ja kenties tutkimuksen) yllättävin uusi tieto minulle olivat haasteet tulkkauskielen suunnan suhteen. Kun esitin tulkeille kysymyksen siitä, kummassa tulkkaussuunnassa esiintyy enemmän vaikeuksia vastineettomien termien suhteen, neljä viidestä paikalla olleesta koki, että tulkkaaminen suomesta kurdiksi on vaikeampaa kuin kurdista suomeksi. Viides ei osannut sanoa kumpi kielisuunnista on vaikeampi, vaan koki haasteita tasaisesti molemmissa kielisuunnissa.

Tulos yllätti minut erityisesti, koska kaikkien paikalla olleiden tulkkien äidinkieli on kurdi, joka on heillä huomattavasti vahvempi kieli kuin suomi. Oletin, että sanojen ja termien tuottaminen omalla äidinkielellä olisi helpompaa kuin vieraalla kielellä – kuten minulle itselleni –, mutta tulkit kokivat asian juuri päinvastoin.

Syyksi tähän todettiin se, että pitkään Suomessa asuminen on tehnyt tutuksi monia ilmiöitä, tekijöitä, virastoja, käytäntöjä, termejä ja muita asioita, joiden tulkkaaminen kurdin kielelle ei onnistu aina selkeästi ja toivotulla tavalla. Osallistujat kokivat, että suurin osa tulkkaustilanteiden keskusteluista liittyi enemmänkin Suomeen ja Suomeen kuuluviin asioihin, ja tästä syystä näiden ymmärtäminen suomen kielellä tai tulkkaaminen suomeksi oli helpompaa. Nämä termit koettiin hankalammiksi tulkata kurdin kielellä muun muassa maiden erilaisen yhteiskuntarakenteiden vuoksi.

Osasyyksi mainittiin myös se, että useimmiten tulkkaustilanteissa viranomainen on enemmän äänessä. Viranomainen tuottaa tällöin luonnollisesti enemmän termejä, ja siksi tulkki voi kokea, että vaikeasti tulkattavia termejä on enemmän kuin toisessa kielisuunnassa toisen tulkattavan ollessa vähemmän äänessä.

Tämä ei ole kuitenkaan nyrkkisääntö, ja kokemus riippuu myös tulkkausympäristöstä ja tulkattavasta sisällöstä. Haastatellut tulkit olivat havainneet myös sen, että esimerkiksi psykologin vastaanotolla, turvapaikkapuhuttelussa tai muissa tulkkaustilanteissa, joissa kurdinkielisellä asiakkaalla on enemmän puheenvuoroja, voi tuntua vuorostaan siltä, että vastineet löytyvät huonommin suomen kielessä, etenkin kun puhutaan seikoista, jotka liittyvät muuhun yhteiskuntaan kuin Suomeen.

5.3 Tulkkausalat

Tulkit olivat yksimielisiä siitä, että vastineettomia termejä esiintyy eniten laki- ja oikeus- alalla ja seuraavaksi eniten sosiaalialalla. Muilla aloilla esiintyy myös vaikeasti tulkattavia termejä, muttei yhtä paljon kuin edellä mainituilla aloilla. Keskustelussa huomautettiin myös siitä, että monille terveydenhuolto- tai koulutusalan termeille löytyy vastine kurdin kielellä, mutta vastine ei ole tulkattavalle aina tuttu, koska sitä käytetään harvemmin.

Laki- ja oikeusalan terminologian kääntämisen haasteet johtuvat siitä, että yhteiskunnat, niiden rakenteet ja lakipykälät sisältöineen poikkeavat hyvin paljon toisistaan. Suomi ja maat, joissa kurdinkieliset pääosin asuvat, ovat tulkkiensa kokemusten ja tietojen mukaan

niin erilaisia keskenään, ettei tulkkaustilanteissa onnistuta aina löytämään termeille helposti sopivaa vastinetta, tai vastine ei anna samaa merkitystä kuin lähdekielellä.

Samoista syistä johtuvat pääosin myös sosiaalialan vaikeudet. Monta Suomessa toimivaa viranomais- tai järjestelmää, yhteiskunnallista tukea, menetelmää, käytäntöä, järjestötoimintaa ei tunneta maissa, joissa kurdinkieliset asuvat. Moni instituutio saattaa olla olemassa, kuten lastensuojelu, mutta käytännössä se toimii hyvin eri tavalla kuin Suomessa. Poikkeuksetta kaikki tulkit olivat kohdanneet ja havainneet tämän ilmiön, jota kuvailtiin ”vaikeuksien juureksi”.

Kun kysyin tulkeilta, miten he tulkkaavat esimerkiksi sanan ”syyteharkinta”, niin yli kaksikymmentä vuotta alalla toimineet tulkit olivat vieläkin epävarmoja sanan vastineesta, ja käännösehdotuksia tuli monta erilaista. Saman kohtalon kokivat myös sanat ”lainvoimainen” ja ”haastehakemus”. Lisäksi kävi ilmi, että hyvin usein tulkit tulkkaavat sanat ”lakimies”, ”asianajaja” ja ”avustaja” samalla vastineella.

Termien ja sanasisällön lisäksi laki- ja oikeusala koettiin muita aloja selvästi vaikeammaksi sen vakavuuden vuoksi, mikä vaikuttaa tulkattavan keskustelun ilmapiiriin. Tämä voi johtaa siihen, ettei tulkki kykene aina tehokkaasti oivaltamaan sanoja ja vastineita vaikeille termeille. Oli painetta tai ei, tulkkien mielestä laki- ja oikeusalalla esiintyy eniten vastineettomia termejä, jotka edellyttivät erilaisia strategioita, joiden avulla tulkkaustilanteesta saattoi selviytyä ansiokkaasti.

5.4 Muuta huomioitavaa

Tutkimuksen ja ryhmäkeskustelun yhteydessä kävi ilmi, että tulkit olivat enemmän tai vähemmän, suoranaisesti tai epäsuoranaisesti olleet vastineettomien termien kanssa tekemisissä jo aikaisemmin. Vastineettomat termit tai vaikeasti tulkattavat sanat eivät olleet tulkeille vieraita, vaan he olivat työssään ja opinnoissaan kohdanneet niitä useasti.

Ryhmähaastattelun aikana selvisi, että tulkit olivat keskustelleet muiden tulkkien kanssa pyrkiessään selvittämään jonkin termin vastineen. Joskus tulkkauksella on otettu kolleegaan yhteyttä ja keskusteltu esiin nousseista termeistä, joiden tulkkaus toiselle työkielille ei ole ollut yksinkertaista, yksiselitteistä tai on muuten tuottanut tulkille epävarmuutta.

Kaikki paikalla olleet tulkit kuuluivat erilaisiin WhatsApp- ja/tai Telegram-sovellusryhmiin, joissa on jäseninä muitakin samojen työkielten parissa tulkkina toimivia. Ryhmät olivat kooltaan 5 – 11 henkilön ryhmiä. Ryhmissä toimitaan niin, että joku jäsenistä kirjoittaa ryhmän keskustelupalstalle sanan, termin, lauseen, lyhenteen tai muuta sellaista ja kysyy ryhmän muilta jäseniltä ehdotuksia tulkkaukseen. Muut ryhmäläiset tarjoavat käsitteelle käännösehdotuksia.

Tulkeilla oli luonnollisesti myös omat vihkot ja Excel-taulukot, joihin he kirjaavat erilaisia sanastoja vastineineen toisella työkielillä. Jotkut olivat kirjoittaneet – esimerkiksi tautien/sairauksien/lakitermien – kohdalle myös selityksen. Nämä tiedot olivat vain tulkkien henkilökohtaisessa käytössä.

Oman sanaston tekeminen, kollegoilta kysyminen ja erilaisiin ryhmiin kuuluminen olivat tulkeille tärkeitä apuvälineitä, joilla varmistetaan onnistuminen tulkkauksentehtävissä, myös vaikeissa tilanteissa, kuten vastineettomien termien kohdalla. Tulkit olivat siis työstäneet tätä teemaa, mutta eivät olleet paneutuneet siihen laajemmin.

Osa ryhmäkeskusteluun osallistuneista tulkeista tulkkasi myös muilla kielipareilla kuin pelkästään suomi–kurdi–suomi. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan huomioitu tapauksia ja kokemuksia, jotka koskivat muita kielipareja. Muiden kielten kääntämisessä toimivia strategioita ei myöskään huomioitu.

6 STRATEGIAT

Ryhmäkeskustelussa nousi esiin monia erilaisia strategioita, joita tulkit olivat käyttäneet ratkaisukeinoina vastineettomia termejä kääntäessään. Keskeisimmät strategiat esitellään seuraavissa alaluvuissa. Alle olen valikoinut ne strategiat, jotka saivat osallistujilta selkeimmin kannatusta.

6.1 Lähin vastaava sana

Moni tulkki on turvautunut siihen, että on tuottanut itse tulkkaustilanteessa esiin tulleelle vastineettomalle termille uuden tai lähellä olevan sanayhdistelmän, yhdyssanan tai synonyymien. Oivalluksen kautta keksitty vastine ei välttämättä ole tarkin tai täsmällisin, mutta on riittävän lähellä lähdekielen termiä ollakseen käyttökelpoinen.

Esimerkiksi kurdin kielen termi ”mukhtar” on sellainen titteli tai epävirallinen viranomaisstatusta ilmaiseva termi, jota ei Suomessa ole tai tunneta. Se viittaa henkilöön, jolla on jonkinlainen rooli omassa kaupunginosassaan, ja joka voi toimia ikään kuin todistajana. Hän laatii muun muassa erilaisia todistuksia ja asiakirjoja (jotka ovat päteviä toisen viranomaisen luona asioitaessa). Tämän termin tulkit ovat tulkanneet esimerkiksi ”kaupunginosavaltuutetuksi”, ”paikalliseksi edustajaksi”, ”paikallisviranomaiseksi” tai ”kaupunginosaviranomaiseksi”. Mikään näistä käännöksistä ei ole täydellinen, mutta mielestäni ne antavat suhteellisen hyvän ja ymmärrettävän kuvan kyseisen aseman haltijasta.

Yllä kuvattu strategia ei sovi kaikkiin sanoihin, mutta esimerkiksi titteleiden, nimekkeiden, ammattien, paikkakuntien ja ominaisuuksien, toimintojen, ruokien ja tiettyjen materiaalien ja niin edelleen. kohdalla se voi olla onnistunut valinta. Kyseinen strategia ei kuitenkaan toimi yhtä hyvin, jos käännettävänä on termi, jolla olisi toisenlainen, esimerkiksi tunteita, käytäntöjä, lakipykälää tai ilmaisuja kuvaava merkitys.

6.2 Apua muista kielistä

Kurdin kielen soranin murretta puhutaan pääosin Irakissa ja Iranissa. Luonnollisesti näiden maiden muut kielet – varsinkin arabia ja persia – ovat vaikuttaneet kurdin kieleen. Lisäksi poliittisista ja yhteiskunnallisista syistä merkittävä osa vanhemmasta sukupolvesta osaa arabiaa (Irakissa) tai persiaa (Iranissa). Nämä kielet ovat siis monille kurdin-kielisille hyvin tuttuja ja kurdin kielessä on paljon lainasanoja näistä kielistä.

Tulkit hyödyntävät näiden kielten osaamista ja yrittävät vaikeissa tilanteissa selvittää, onko tulkattava Irakista vai Iranista, ja mahtaako hän ymmärtää arabian tai persian kielen vastineen, mikäli kurdin kielestä ei löydy kyseistä vastinetta? Tämä keino on toiminut ja tukenut tulkkien työtä, varsinkin kurdinkielisen vastineen ollessa harvinainen ja asiakkaalle mahdollisesti tuntematon sanan sen vähäisen käytön vuoksi. Koska kurdin kielessä käytetään muutenkin usein arabian tai persiankielisiä sanoja, tämä koettiin toimivaksi menetelmäksi, ajoittain niin toimivaksi, että tulkkauksen loppua kohti tulkki on joskus käyttänyt enemmänkin lainasanoja havaittuaan asiakkaan ymmärtävän niitä.

Näiden keinojen lisäksi monen termin vastine voi löytyä muistakin kielistä, kuten englannista tai latinasta. Esimerkiksi teknologiaan liittyvät vastineet ja ihmiskehon lihasten nimet voidaan löytää edellä mainituista kielistä. Joskus tulkit ovat käyttäneet suomenkielistä sanaa, kun ovat havainneet, että se on tulkattavalle tuttu, kuten sana ”neuvola”, ”henkilötunnus” ja eri virastojen nimet, kuten ”Kela”.

Tämä strategia on ollut tulkkien käytössä sekä tietoisesti että osittain tiedostamatta, ja on osoittautunut suhteellisen hyvin toimivaksi. Strategia toimii pääosin kielisuunnassa suomi - kurdi. Tulkit eivät juurikaan muistaneet käyttäneensä englannin tai muiden kielten termejä ja sanoja kurdi – suomi -suuntaan tulkatessaan.

6.3 Termin selittäminen

Kenties yleisin tapa välittää vastineettoman termin sisältö oli selittää termi omin sanoin. Tähän on usein ryhdytty, kun edellä mainitut strategiat eivät ole tehonneet, tai tulkki itse

on tiedostanut, etteivät ne tule toimimaan. Tulkki saattaa heti tulkkauksen tai valmistautumisen yhteydessä huomata termin, jonka vastinetta ei toisessa työkielessä voi ilmaista yhdellä termillä, vaan termi vaatii monisanaisempaa selittämistä.

Ennen kuin tulkit ryhtyvät avaamaan vastineetonta termiä toisella työkielellä, he yleensä ilmoittavat molemmille tulkattaville, että ”tälle termille/sanalle/ilmaisulle ei löydy toisessa kielessä sopivaa vastinetta ja tulkki yrittää omin sanoin selittää termin tarkoitusta.” Mainittakoon vielä tulkkien todenneen, että tulkattavat eivät aina suhtaudu positiivisesti tähän ratkaisuun ja saattavat epäillä tulkin pätevyyttä.

Tämä strategia toimii monissa tilanteissa, varsinkin jos kyseessä on keskeinen termi, jolle ei löydy vastinetta toisessa työkielessä, mutta tulkki itse ymmärtää termin merkityksen ja kykenee avaamaan sen asiakkaalle. Esimerkiksi sana ”lainvoimainen” on hyvin tuttu tulkeille, mutta täsmällistä käännöstä kurdin kielelle ei voida tehdä, koska täysin vastaavaa termiä ei kurdiksi tunneta.

Strategia ei toimi kaikissa tulkkauksitilanteissa, varsinkaan kun tulkataan simultaanisti tai ollaan suuren ihmisjoukon keskellä tulkkauksessa yhdelle henkilölle. Kun kyseessä on tilanne, jossa tulkattavia on vähän – kuten vain viranomainen ja asiakas – tähän strategiaan voi luottaa. Tulkin pitää kuitenkin itse olla varma termin merkityksestä.

6.4 Vastuunsiirto

Erittäin vaikean tulkattavan sanan tai keskeisen vastineettoman termin kohdalla tulkit ovat voineet siirtää vastuun ymmärrettävyydestä tulkattavalle kertomalla ettei kyseiselle termille löydy toisessa kielessä mitään vastinetta. Tällöin tulkki poistaa sisällön välittämisen vastuun itseltään, ja antaa tulkattavalle mahdollisuuden keksiä muita keinoja viestinsä välittämiseksi, esimerkiksi selittää tai käyttää jotain muita termejä.

Tähän strategiaan kuuluu sekin, että jokin tiettyyn yhteiskuntaan liittyvä termi, kuten työnimike – esimerkiksi aiemmin mainittu sana ”mukhtar” – tulkataan vain sellaisenaan.

Tulkattaville jää vastuu päättää siitä, haluavatko he mahdollisesti esittää tulkin välityksellä tarkentavia kysymyksiä, tai haluaako toinen tulkattavista avata termiä tarkemmin. Termin selittäminen ei kuitenkaan ole enää tällöin tulkin vastuulla.

Näin ei voida kaikkien termien kohdalla toimia, esimerkkinä on aiemmin mainittu ”lainvoimainen”: Sen lisäksi, että sana on varsin ratkaiseva, sitä ei voi sellaisenaan vain toistaa lainasanana. Asiakkaan on ymmärrettävä, mitä sana käytännössä tarkoittaa.

Tulkkien kokemuksista kävi ilmi, että asioimistulkkauksessa viranomaisen useimmiten ymmärtää, ettei kaikille käyttämilleen termeille välttämättä löydy vastinetta, ja yrittää au-liemmin avata sisältöä eri tavalla. Asiakkaalla tai potilaalla sitä vastoin on joskus toive tai odotus, että tulkki kuvailisi termin toisella työkielellä.

Vastuunsiirto tulkilta tulkattaville on ainakin tulkin kannalta turvallinen keino välttää vastineettomien termien tulkkaamista. Tulkille voi kuitenkin myös olla vaikea pala myöntää tulkattaville ”osaamiseni ei tähän riitä.” Tulkin on tästä huolimatta kyettävä nielemään ylpeytensä ja toteamaan, että toisella kielellä tietylle sanalle ei löydy sopivaa vastinetta ja pyytämään tulkattavaa avaamaan kyseistä termiä?

6.5 Vertaistuki

Perinteinen ja monissa muissakin tapauksissa toimiva keino on kollegoiden konsultointi. Vastineettomia termejä tulee eteen lukuisissa tilanteissa, joissa on monia erilaisia keinoja hyödyntää kollegoiden osaamista.

Joskus tulkkaustilanteessa tai tauolla tulkille avautuu mahdollisuus ottaa yhteyttä kollegaan tai kirjoitella tulkkien omaan viestintäryhmään. Tulkki voi siis saada jo tulkkaustilanteessa tarvitsemalleen termille käännösehdotuksia kollegoiltaan, ja halutessaan käyttää niitä, varsinkin jos termi on useamman kollegan mielestä käyttökelpoinen. Tämän strategian käyttäminen on nykyisenä digiaikana mahdollista uuden teknologian ja etenkin älypuhelinien ja tablettien ansiosta. Parikymmentä vuotta sitten reaaliaikainen yhteisviestintäkanava sosiaalisessa mediassa (esimerkiksi WhatsApp –ryhmä) kollegoiden kanssa ei olisi ollut mahdollinen.

Mikäli tulkkaustilanteessa tai mahdollisen tauon aikana ei ole tarpeeksi aikaa selvittää sopivaa käännöstä vastineettomalle termille, tulkki voi silti tehdä parhaansa välittääkseen punaisen langan tulkattavan puheesta toiselle työkielelle esimerkiksi lisäämällä termin omiin sanastomuistipanoihinsa ja selvittää sen merkityksen paremmalla ajalla muun muassa sanakirjasta tai keskustelemalla muiden tulkkien kanssa.

Sellaisissakin tilanteissa, joissa kollegiaalista tukea ei ole tarjolla, tulkki voi kokea, ettei ole yksin tilanteessa, ja että kollegat ymmärtävät työssä koetut vaikeat tilanteet. Epävirallinen ja vapaaehtoisuuteen perustuva vertaisverkosto antaa erittäin arvokasta tukea tulkeille, jotka työskentelevät useimmiten ilman virallista työyhteisöä.

7 POHDINTA

Tutkimuksessa pyrittiin kokoamaan ja jäsentelemään keinoja ja strategioita, joita tulkit olivat käyttäneet vastineettomien termien esiintyessä tulkkaustilanteissa. Keinot ovat hyviä, toimiviksi koettuja ja myös teoreettisesti lupaavia. Tässä luvussa pohdin, miten tämän kyseisen kieliparin tulkit voisivat tätä tutkimusta hyödyntää, ja millaisia muita tulkkaamisen apukeinoja voidaan ottaa käyttöön.

Ensin käydään läpi tulkkauksessa hyvin olennainen tekijä: asioimistulkkauksen ammattisäännöstö ja eettiset ohjeistukset. Tarkastelen sitä, miten tutkimuksen tuloksena tulkeilta saadut, vastineettomien termien tulkkauksen strategiat ja keinot istuvat näihin säännöstöihin ja ohjeistuksiin. Tämän jälkeen katsotaan tulevaisuutta tämän teeman näkökulmasta ja lopuksi vedetään tutkimus yhteen.

7.1 Peilaus ammattisäännöstöön

Yksikään yllä kuvattu strategia ei osoittautunut varsinaisesti ristiriitaiseksi asioimistulkkauksen ammattisäännöstöjen ja eettisten ohjeiden kanssa. Strategioihin sisältyy kuitenkin yksityiskohtia, jotka tulee huomioida, jottei vastineettoman termin käännöksestä selviytyminen johda ammattisäännöstöön tai eettisen ohjeistuksen laiminlyöntiin.

Yksi strategioista oli se, että tulkki selittää termin tai sanan omin sanoin. Tässä tulkin pitää olla tarkka ja varovainen, ettei termin avaamisessa synny tilannetta, jossa tulkki lisäisi käännökseen jotain siihen kuulumatonta, joka on vastoin eettisen ohjeistuksen kohtaa kuusi. Kyseisen strategian suhteen pitää vetää raja myös siihen, ettei tulkista tule tulkattavan avustajaa – rooli, joka on vastoin ohjeistusten kahdeksatta kohtaa (Kieliasiantuntijat ry 2013). Tulkin pitää pysyä viestinvälittäjän roolissa.

Yksi strategioista on se, että tulkki ottaa selvää siitä, olisiko mahdollista turvautua jonkin muun kielen sanaan, esimerkiksi olisiko arabian; persian tai englanninkielinen sana tulkattavalle tuttu. Tulkin tulisi huomata tämä tulkatessaan tai pystyä päättelemään itse tul-

kattavan puheesta, eikä esimerkiksi kysyä suoraan tulkattavalta, että ”mistä päin olet kotoisin?”. Ammattisäännösten kohdassa seitsemän (Kieliasiantuntijat ry 2013) mainitaan tulkattavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Taustan selvittäminen kysymällä suoraan tulkattavalta olisi ristiriidassa tämän kohdan kanssa.

Tulkin tulee siis käyttää muiden kielten sanoja ja tarkistaa, olisiko niistä apua tulkattavalle, eikä tietoisesti selvittää tulkattavan taustaa. Asiakkaan muuta kielitaitoa voi yrittää selvittää, mutta hienovaraisesti.

7.2 Tulevaisuus

Ryhmäkeskustelussa tulkkien kanssa tuli vastaan muitakin tavoitteita, vaikka nämä eivät kuuluneet tutkimussuunnitelmaan. Keskusteluiden ja vertaistuen lisäksi tulkkien keskuudessa syntyi toive ja tarve ryhtyä kollektiivisesti päättämään tiettyjen termien käännoksistä, jotta niistä voi jatkossa aina käyttää samoja vastineita.

Tällä hetkellä ei ole mitään suomi–kurdi-kieliparin tulkkeja kokoavaa tahoa, joka ottaisi tehtäväkseen esimerkiksi koota vaihtoehtoja tulkkaustilanteissa esiintyville vastineettomille termeille. Heräsi kysymys, voisivatko esimerkiksi korkeakoulusta työkielenään kurdi (sorani) tulkiksi valmistuneet perustaa oman yhdistyksen muun muassa tätä tarkoitusta varten Suomessa. Keskustelussa nousi toive, että perustettu yhdistys voisi järjestää tapaamisia ja kerätä jäseniltään saatuja vaikeita termejä. Termeistä voitaisiin keskustella yhdessä ja keskustelun jälkeen vastineesta tehtäisiin yhteinen päätös, jota pyrittäisiin noudattamaan jatkossa, jos mahdollista. Idean työstäminen käytännön tasolla vaatisi aikaa ja aktiivisuutta.

Kielen muuttuessa syntyy aina väistämättä uusia termejä ja sanastoja, jotka eivät välttämättä ole tulkeille selviä. On kuitenkin tärkeää, että tulkki suhtautuu niihin avoimesti ja pyrkii selvittämään sopivan vastineen tai mahdollisimman toimivan tavan avata vastineetonta termiä - jos ei heti tulkkaustilanteessa, niin ainakin myöhemmin.

7.3 Yhteenveto

Tämä tutkimus oli vain pintaraapaisu vaikeaan ja moniselitteiseen asiaan. Opinnäytetyössä onnistuttiin kuitenkin saavuttamaan tutkimuksen päällimmäinen tavoite; strategioiden löytäminen ja listaaminen vastineettomille termeille, jotka esiintyvät suomi–kurdi-kieliparissa.

Koen, että tämän tutkimuksen ansiosta sain itse valtavasti hyötyä tulkkaus- ja käänñosamattiin. Ensinnäkin huomasin, että muutkin tulkit olivat havainneet tämän ilmiön, ja se esiintyy muissakin kielissä. Tärkeintä oli kuitenkin oivaltaa, että ei ole mahdotonta selviytyä vastineettomien termien kääntämisestä tai tulkkauksesta. ja että käänös- ja tulkkaustyössä voi hyödyntää tutkimuksessa esiin tuotuja strategioita. Olen siis paljon itsevarmempi ja valmiimpi mahdollisiin haastaviin tilanteisiin.

Strategiat ja vastineettomista termeistä käytetyt käännökset ja vastineet voivat olla täsmällisiä tai osittain täsmällisiä. Ne voivat olla pelkästään ehdotuksia kyseistä tulkkaustilannetta varten. Tulkki voi selviytyä paremmin vastineettomien termien aiheuttamista tilanteista ja jopa ennakoida niitä, jos hän valmistautuu tulkkaukseen perusteellisesti ja pääsee konsultoimaan kollegoitaan.

Vastineettomista termeistä ei ollut merkittävästi tutkimuksia, varsinkaan suomi–kurdi-kieliparin tiimoilta. Tutkimusta aloittaessani pidin haastavimpana saada edes jokin vastine kaikille tiedossani oleville vastineettomille termeille. Oletin ja uskoin, että löytäisimme erilaisia ratkaisukeinoja tulkkaus- tai käännöstilanteiden haasteisiin. Mielestäni tutkimus onnistui kokoamaan näitä.

Tutkimus osoitti myös sen, että työstettävää ja selvitettävää on suomi–kurdi-kieliparin kohdalla vielä runsaasti. Todennäköisesti vastineettomille termeille kehitetään jatkossa joko vastineita tai uusia keinoja selviytyä tulkkaustilanteesta, mutta kielten kehittyessä ja uusien termien syntyessä on yhtä todennäköistä, etteivät vastineettomat termit mihinkään katoa, vaan uusia ilmaantuu jatkuvasti. Toivottavasti tutkimus tämän teeman ympärillä jatkuu.

LÄHTEET

- A-Tulkkaus. Tulkkeskuksesta A-tulkkaus Oy:ksi. Saatavilla 5.9.2019 <https://a-tulkkaus.fi/tietoa-meista>
- Abbas, L. (2009). Suomi–kurdi (sorani) sanakirja.
- Ammattinetti. *Tulkki*. Saatavilla 11.9.2019 <http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/ffad84750a653446015ee125b4b935e8>
- Anhava, J. (2002). *Maailman kielet ja kielikunnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ingo, R. (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen: johdatus käänntieteen*. Werner Söderström. Juva: WSOY.
- Kieliasiantuntijat ry. *Asioimistulkin ammattisaannosto*. Saatavilla 13.10.2019 <https://kieliasiantuntijat.fi/fi/kieliasiantuntijat-tyossa/ammattisaannosto-jalainsaadanto/asioimistulkin-ammattisaannosto/>
- Koskinen, K., Vuori, J. & Leminen, A. (toim.) (2018). *Asioimistulkkaus, Monikielisen yhteiskunnan arkea*. Tampere: Vastapaino Oy.
- Laalo-Ristilä, S. (2013). Tekijät toimivan tulkkeskuksen takana. Teoksessa K. Koskinen (toim.) *Tulkattu Tampere*. (s. 161–183). Tampere: Tampere University press.
- Lönnroth, H. (2013) *Tampereen kielet – ja maailman*. Teoksessa Koskinen, K. *Tulkattu Tampere*. (s. 48–69). Tampere: Suomen yliopistopaino Oy
- Nuolijärvi, P. (2005). Haastattelu kielentutkijan aineistona. Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 242–263). Tampere: Vastapaino.
- Oittinen, R. & Mäkinen, P. (toim.) (2007). *Alussa oli käänntös*. (5. uud. p.). (s. 11–19). Tampere: Tampere University Press.
- Räsänen, H. (2014). Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät. Saatavilla 3.11.2019 <https://docplayer.fi/11241987-Kvalitatiiviset-tutkimusmenetelmat-henrik-rasanen-teknikaan-tohtori-kauppatieteiden-lisensiaatti.html>.
- Siren, A (2010). Kääntäjä kääntää kielen lisäksi myös kulttuuria. YLE. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-5610840>
- SKTL. Kääntäminen ja tulkkaus. Saatavilla 2.11.2019 https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/

- Tieteen termipankki. Tulkkaus. Saatavilla 22.10.2019 <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/K%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6stiede:tulkkaus>
- Tieteen termipankki. Vastine. Saatavilla 19.10.2019 <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Kielitiede:vastine>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi
- Valtonen, A. (2005). *Ryhmäkeskustelut – millainen metodi?* Teoksessa Ruusu vuori, J & Tiittula, L. (toim.) (2005). *Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. (s. 223–241) Tampere: Gummerus Kirjapaino Oy
- Vehmas-Lehto, I. (2010). Termit kääntäjän näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Saatavilla http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Vehmas-Lehto.pdf
- Vehmas-Lehto, I. (2002). Vastineettomia erikoisalan kaksikielisessä sanastotyössä. *Terminfo* 2, 8-11. Saatavilla 19.11.2019 <http://www.terminfo.fi/tiedostot/terminfo/pdf-arkisto/TI2002-2.pdf>
- WordDiveBlog. 25 brilliant words that can not be translated into English. Saatavilla 31.8.2019 <https://www.worddive.com/blog/25-brilliant-words-that-cannot-be-translated-into-english/>

LIITE 1. Haastattelukysymykset

Ryhmäkeskustelussa esitettiin osallistujille alla olevat kysymykset. Ensin annettiin mahdollisuus vastata avoimesti kysymykseen ja tämän jälkeen esitettiin tarkentavat valmiit kysymykset.

- Millä alalla sinulle vastineettomia termejä on tullut eniten vastaan? Millä alalla vähiten?
- Millaisia vastineettomia termejä sinulle on tullut vastaan tulkkaus- tai käännöstyön yhteydessä sosiaalialalla? Miten selviydyit tilanteesta?
- Millaisia vastineettomia termejä sinulle on tullut vastaan tulkkaus- tai käännöstyön yhteydessä oikeusalalla? Miten selviydyit tilanteesta?
- Mitä mieltä olet, miksi kohdataan vastineettomia termejä? Miksi joillekin termeille ei löydetä vastineita kurdi–suomi-kieliparissa?
- Mitä keinoja olet käyttänyt, kun vastaan on tullut termi, jolle ei löydy suoraa vastinetta toisessa työkielessä?
- Kumpi on sinulle haastavampaa vastineettoman termin selviytymisessä, tulkkaus- vai käännöstyössä?
- Kummassa kielisuunnassa koet, että selviytyminen vastineettomasta termistä on vaikeampaa: kurdista suomeksi vai toisinpäin?

LIITE 2. Ryhmäkeskustelussa esitetyt sanat

Ennen ryhmäkeskustelun alkua vetäjä oli valmistanut alla olevat termit, joita kysyttiin ryhmäkeskustelun osallistujilta, että miten he kääntäisivät nämä termit toiselle työkielille. Kyseiset termit olivat tulleet vetäjälle vastaan tulkkaustilanteissa tai oli kuullut kollegoiltaan.

Terveysala: omakanta, terveysasema, terveyskeskus, terveydenhoitajan ja sairaanhoitajan ero kurdinkielellä

Sosiaaliala: etuuskäsittelijä, huostanotto, lapsilisä, lähivanhempi, omaishoitaja, perhetyö, sateenkaariperhe, sosiaalihuolto, sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän ero kurdin kielellä, toimeentulotuki, yksinhuoltaja

Oikeusala: anastus, lainvoimainen, pääkäsittely, rikosseuraamuslaitos, sovinto, syyteharjinta, todistelun tarkoituksessa, törkeä petos, ulosottovirasto

Muu: harrastus, kestovaippa, marginalisoitunut, vertaistuki

وشه کوردییەکان: شوان، موختار، سولحی عەشایەری، عەیب، سۆراخ، یاخی

LIITE 3. A-tulkkkaus Oy:n tilastot

Tilasto: soranin kielen tulkkaukset toimialoittain vuonna 2018

A-Tulkkkaus Oy:n soranin kielen tulkkauspalvelut jakaantuivat toimialoittain vuonna 2018 seuraavasti:

mielenterveys	8% kaikista soranin tulkkauksista
opetus	6%
sosiaalitoimi	25%
terveystoimi	57%
varhaiskasvatus	4%

Suhde on jokseenkin sama muissa tulkkauskielissä.

A-Tulkkkaus Oy
Silkkitehtaantie 5 C
FI-01300 Vantaa

LIITE 4. Asioimistulkin eettiset ohjeet

Kieliasiantuntijat ry:n Internet-sivuilla on asioimistulkkauksen eettiset ohjeet, minkä seuraavat tahot ovat hyväksyneet: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto, Käännösalan asiantuntijat KAJ, Suomen Puhevammaisten Tulkit ry, Suomen Viittomakielen Tulkit ry, Suomen kirjoitustulkit ry, Helsingin seudun asioimistulkkikeskus, Keski-Suomen tulkkikeskus, Kuuloliitto ry ja Kuurojen Liitto ry.

Asioimistulkin eettiset ohjeet

1. Tulkillä on salassapitovelvollisuus.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.
3. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen.
4. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole riittävää pätevyyttä.
5. Tulkki valmistautuu tehtäväänsä huolellisesti ja ajoissa.
6. Tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.
7. Tulkki on puolueeton viestinvälittäjä eikä anna tunteidensa, asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.
8. Tulkki ei toimi tulkattavien avustajana tai asiamiehenä eikä toimeksiantonsa aikana ole velvollinen hoitamaan muita kuin tulkkaustehtäviä.
9. Tulkki käyttäytyy tilanteen ja toimeksiannon vaatimalla tavalla.
10. Tulkki ilmoittaa seikoista, jotka vaikeuttavat oleellisesti tulkkausta tulkkauksitilanteessa.
11. Tulkki ei toimi ammattikuntaansa haittaavalla tavalla.
12. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.